Forfatteroversigt

Føla med

Kontakt

SPROGMUSEET Redaktør: Ole Stig Andersen

Om

Canadas indianere

Af Peter Bakker 6. februar 2012 • I kategorien Amerika • 🖶 🖂 🚮 🧳

Når man tænker på indianere i Nordamerika, er der flere ting der falder én ind. Man tænker på fjerprydede mænd til hest, i gang med at angribe hvide bosættere. Man tænker på cowboyfilm og det vilde vesten. Disse kliché-billeder er skabt af medierne og af film fra USA, især før 1960erne.

Dertil er kommet en ny stereotyp siden 1980erne: Indianere lever i harmoni med naturen, de bliver undertrykt af regeringer som prøver at ødelægge deres livsstil og udnytter deres land og ressourcer. De blev frataget deres jord og bor nu i sølle reservater uden udviklingsmuligheder, i fattigdom og med stoffer og vold.

Ingen af disse billeder har meget med virkeligheden at gøre. Jeg har været så heldig at have levet hos indianere og métis (mere om dem senere) i Canada i næsten to år af mit liv. Sammen med min familie boede jeg på reservater og hos familier hvor vi blev accepteret som en af deres egne.

Det er ikke særligt kendt at der også er mange indianere i Canada, og at deres historie er meget anderledes end deres brødre og søstres i USA. I Canada var kontakterne mellem indianere og indvandrere meget mere fredelige.

Kunstneren Henry Beaudry (Cree) i ceremoniel dragt og hans kone Theresa (Assiniboine). Hun døde i 1990, han døde i 2008

Der er mange forskellige indianerfolk

Det er ikke sandt at alle indianere red rundt på hest med disse flotte fjerprydelser som man kender fra film og billedbøger. Det har altid været et lille mindretal, især i Canada.

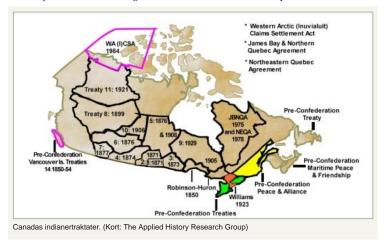
Der har været indianere i Canada i 12.500 år (ifølge mange arkæologer), 25.000 år (ifølge genetikere), 30.000 år (ifølge nogle lingvister) eller 40.000 år (ifølge nogle arkæologer der har fundet gamle levn af mennesker i Yukon).

Der er utrolig store forskelle i livsstil og sprog. Først behandler vi sprog, derefter kulturområder og til sidste livet i reservaterne.

Hvem er indianer?

I USA definerer loven hvem der er indianer, ud fra mængden af indianerblod man har i sig. Hvor meget forfader-blod der skal til, kan hver gruppe beslutte selv. Hos nogle er det 1/2, hos andre 1/16.

I størstedelen af Canada er det meget anderledes: Her er man indianer hvis man nedstammer fra en person der har underskrevet en traktat ("treaty") med den britiske kongefamilie (Canada er en del af det britiske Commonwealth), de fleste i 1800-tallet. Hvis det er tilfældet, så har man et "treaty number". Hvis man som ikke-indiansk kvinde gifter sig med en "treaty"-indianer, bliver man også indianer, selv hvis man er født i Europa.

Som indianer har man en del privilegier der er givet fordi ens forfædre via traktaterne har afstået store landområder til brug for europæiske indvandrere. Man får nogle (begrænsede) jagtrettigheder, fri undervisning, fri bolig på reservaterne, og så er der en del skat som man ikke skal betale hvis man er indianer. På en måde er det vel attraktivt,

Seneste sprognyheder 🚵

Sprogforskerne fandt en skat i skoven | politiken.dk

a.

- Lille indsats styrker små børns sprog \mid 27/4 www.dr.dk
- Lad os komme det danske 'jantekomma' til 26/4 livs | politiken.dk
- 23/4 Ud med sproget - Berlingske Mener | www.b.dk
- 20/4 Unikt runefund i centrum af Odense | videnskab.dk
- John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 | 4/1 www.nytimes.com
- Young women, give up the vocal fry and reclaim your 10/8 strong female voice | www.theguardian.com
- Bill Funding Native Language Programs Passes | mtpr.org
- Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes recording - WAM - West Australian Music \mid wam.org.au
- Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation of American Indian Languages - Native News Online | nativenewsonline.net

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprogmuseet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Amerika'

Et umuligt sprog som eksisterer: Michif En indfødt canadisk skrift: indiansk og inuktitut stavelsesskrift Mi'kmag og deres forsvundne skrift Innu-sproget i Canada – og deres musik, litteratur og poesi

Nye kommentarer

Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord? Monica Scheuer til Jødiske efternavne jane til Jødiske efternavne InglêS til Sprogene i Mozambique Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren? Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren? Henrik Klindt-Jensen til Ded borrijnholmska måled

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?

Artikler om

og en del "hvide" synes ikke det er retfærdigt at indianerne har disse rettigheder.

Nu er der i Canada også en del grupper der ser sig selv som indianere, men som ikke har et Treaty Number. Nogle af dem kalder sig "Non-Status Indians". Der er også en del grupper der nedstammer fra hvide pelsjægere og indianske kvinder, og de kalder sig selv Métis. De er et folk i sig selv.

Canadas grundlov skelner mellem tre indfødte grupper: indianere, inuit og métis. Nu kalder man oftest indianere og inuit for "First Nations" eller "Aboriginal people" (som i øvrigt også omfatter métis), og tidligere udtryk som "Natives" og "Indians" anses nu ofte for nedladende.

Der er meget store forskelle mellem indianergrupperne, både i sprog, kultur og livsstil.

Indianersprogene

Ofte inddeler man sprog efter et ursprog som de nedstammer fra. Dansk er et germansk sprog, og det er ikke svært at finde mange ligheder med andre sprog fra det germanske stamtræ: nederlandsk, tysk, engelsk, norsk. Alle disse sprog stammer fra urgermansk, som engang taltes i Vesteuropa. Urgermansk nedstammer fra ur-indoeuropæisk, som en gang taltes i Mellemøsten eller Centralasien. Næsten alle europæiske sprog nedstammer fra indoeuropæisk, inklusive græsk, de romanske sprog (fx fransk, spansk, rumænsk), albansk, slaviske sprog (fx russisk, tjekkisk, serbisk), de baltiske sprog (litauisk, lettisk), m.fl. Disse sprog hører til det indoeuropæiske stamtræ. Næsten alle sprog i Europa tilhører denne familie, med nogle få undtagelser: ungarsk, finsk og samisk hører til den finsk-ugriske sprogfamilie, maltesisk til den semitiske gren af den store afroasiatiske sprogfamilie, tyrkisk til den tyrkiske familie og baskisk er en sprogfamilie for sig, dét man kalder et isolat.

Mens der er fem sprogfamilier i Europa, er der ca. 50 i Nordamerika, og ikke færre end 11 af dem i Canada.

Flere af de indianske sprogfamilier er temmelig store. Alle sprogfamilier der findes i Canada, er i øvrigt også repræsenteret i USA. Grænsen deler ikke kun sprogfamilier, men der er også sprog der tales på begge sider af grænsen; der er endda et Mohawk-reservat, <u>Kahnawake</u>, der er fordelt over to canadiske provinser og en USA-stat.

Algonkin-sprogene omfatter bl.a. Sortefod/Siksika, Cree, Micmac og Ojibwe/Chippewa/Saulteaux i Canada. Disse sprog lyder temmelig meget som europæiske, men deres struktur er helt anderledes, med lange ord og mange endelser. Algonkinsprog er geografisk vidt udbredt, fra Atlanterhavskysten i Labrador til Virginia, og helt til Rocky Mountains i Vesten. Der er enkelte algonkin-ord i dansk, fx tomahawk, mokkasin og squaw, lånt via engelsk.

Hvordan man laver lange ord på Innu	
pm-ut-eu	han går
pa-pimut-eu	han går en tur
pa-pimute <mark>-iskueu</mark> -eu	han går en tur med en <mark>kvinde</mark>
pa-pim-akamet-eu	han gàr i zigzag
pa-pim-akame-sk-ut-eu	han går i zigzag på isen
pa-pim-akame-sk-ut- <mark>iskueu-</mark> eu	han går i zigzag på isen med en <mark>kvinde</mark>
[iskueu	= 'squaw']

En anden familie er **athabaskiske** sprog, også kaldet Na-Dene. Disse sprog tales mest i området fra den nordlige del af Saskatchewan helt op i Alaska. Dene, Dogrib og Slavey er athabaskiske sprog. De er beslægtede med Navaho og Apache i det sydvestlige USA. Disse sprog er kendt for at være utrolig svære at lære: Der er mange præfikser, som ovenikøbet smelter sammen. De bruger også en del sproglyde som europæiske sprog ikke kender, såsom konsonanter med en slags stød.

Og så er der **salish**-familien, med ca. 15-20 sprog. De er kendt for deres mange konsonanter. Der er ord helt uden vokaler, som stkp der betyder "fregner" og tlqh "våd". Man kan have fire identiske konsonanter i træk, fx, i nujamillli

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter engelsk esperanto Formidling fransk identitet konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale Underholdning video vokaler

of the
the
Location
ns and
orld's
t (NOI
sprog
dbøge
9

iuni 2009

som betyder "vi plejede at synge": nujaml er "at synge", endelsen -l betyder "vi" og -ll "pleje at" – altsammen i et ord. Disse ord er fra Bella Coola (Nuxalk). Salish-sprogene er ikke så kendte, men vi kan nævne Lillooet, Squamish og (i USA) Duwamish. Høvding Seattle var Duwamish, men den tale han er kendt for, har han aldrig har holdt, den er mest fantasi. Underligt nok hedder stammens formand Cecile Hansen, og James Rasmussen er en Duwamishaktivist.

maj 2009 april 2009 marts 2009

Den **irokesiske** familie omfatter ca. 10 sprog. Flere af irokeserstammerne var allieret i en føderation som senere blev model for USAs demokrati. Kendte sprog i denne familie er Mohawk, Seneca, Cayuga og Cherokee. Disse sprog er næsten unikke i verden, de har ingen såkaldte læbelukkelyde, såsom /b/ eller /p/. Mit navn "Peter" udtales der som "kwiter".

Sioux-familien er repræsenteret af Sioux (Lakhota) og Stoney/Assiniboine i Canada. De fleste Sioux er flygtninge fra USA. Ordet "tipi" kommer fra deres sprog og betyder "huse". Lakhota er det sprog der blev talt i filmen *Danser med*

Wakashan er en lille familie af sprog der tales på Vestkysten. Kwakwala eller Kwakiutl er nok det mest kendte. Som i de fleste sprog fra Nordvestkysten, findes der mange komplicerede sproglyde i deres sprog, fx seks forskellige l-lyde og tolv forskellige k-agtige lyde. Grammatisk er Kwakwala også underligt, idet ord der ikke hører sammen grammatisk, kan blive kombineret i et ord.

k^{*}ixid-ida bəg^{*}anəm-a-χa q'asa-s-is t'əlwacaju ramte-den mand-den havodder-med hans kølle Manden ramte havodderen med sin kølle

Desuden SKAL man i dette sprog udtrykke om en person eller genstand er synlig eller ej. Der er også sprog i denne familie som ikke har nasale konsonanter som m eller n, selvom næsten alle verdens andre sprog har dem. En af de sidste der taler Diitidaht flydende, er Pakki Chipps, en dame født i Danmark med dansk som modersmål, som har boet på reservatet det meste af sit liv.

Den **eskimoisk-aleutiske** sprogfamilie omfatter en del sprog i USA, Sibirien, Canada og Grønland. Det er et kontinuum af Inuit-dialekter som strækker sig fra Grønland til Alaska. Inuit-sprog er kendt for at ordene har en stamme, og en hel række endelser kan tilføjes så der kommer lange ord som ofte må oversættes med en hel sætning, fx her:

Miki nann-un-niuti-kkuminar-tu-rujussu-uvaq

"Miki (hunden) er meget god at fange isbjørn med"

 $(nann\ "isbjørn",\ un\ "fange",\ niuti\ "måde",\ kkuminar\ "god",\ tu\ (forbindelse),\ rujussu\ "stor,\ meget",\ uvaq\ "han")$

Tsimshian er en del af den udbredte **penutiske** sprogfamilie. Indianerne kalder selv sproget Sm'algyax.

På kortet kan man se at der også findes tre **isolater** i Canada: Beothuk (nu uddødt) på Newfoundland, Kutenai i de sydlige Rocky Mountains og Haida på de imponerende Queen Charlotte Øer. Beothuk er kun kendt fra nogle ordlister fra 1800-talet, som ikke giver tilstrækkelige oplysninger om sproget. Kutenai har træk til fælles med begge deres naboer salish-sprogene og algonkin-sprogene.

Nogle ord i Diitidaht (Wakashan) og deres engelske modsvar. Kan du finde en fælles betydning? (Kilde: Pakki Chipps, Diitidaht af dansk oprindelse)

T'aad "encircle"

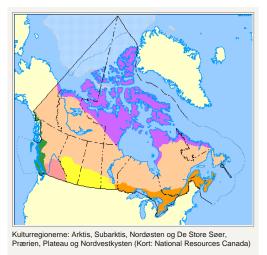
T'aadib "necklace, pendant type" T'aadilh "wearing a necklace

T'aat'aawasi "star'

T'ablhat'ablh "happy song, singing while busy"

T'abalhshtl "blink" or "wink"
T'abuqw'aa "tie rope/kelp together"
T'abukw' "kingfisher"
T'apshitl "to dive (person)"

T'at'adlwab "bracelet" T'at'paw'ad "ant" T'ayuu'sib "anchor"

Kulturområder

Man kan også inddele indianergrupperne efter deres levested der hænger sammen med deres traditionelle livsstil. Områder man traditionelt nævner er: Arktis, Subarktis, Nordøsten, De Store Søer, Prærien, Plateau og Nordvestkysten.

I de arktiske områder lever inuitterne, nært beslægtede i sprog og kultur med grønlænderne, som traditionelt lever af

jagt og fiskeri, især sæl, rensdyr og hvaler. En del jagt sker på havet med kajak og harpun.

I Nordøsten finder man grupper der mest er fiskere med en del jagt og indsamling af planter. Her tænkes især på

Micmac-indianere, bosat fra Québec til Nova Scotia, der var (og er) udmærkede havfiskere, især af laks og hummer, og som også levede af jagt på dyr som rensdyr og elg.

Og i nærheden af Saint Lawrence-floden og de store søer, finder man Irokesere der også drev landbrug, især majs, som de bagte brød af, med jagt ved siden af. De boede i træhuse med flere familier, som man kalder "longhouse" på engelsk.

Der er to slags landskaber i de subarktiske områder: den nordlige tundra med få beboere, og de uendelige skove. De er mest beboet af folk der taler algonkin-sprog (Cree, Innu, Ojibwe) og athabaskiske sprog (Dene, Chipewayan, Beaver, Slavey). De lever ofte i nærheden af søer og floder, og levede af jagt med tilskud af bær, frugter og vilde grøntsager.

Længere sydpå finder vi prærierne, som nu mest er landbrugsområder, med enorme marker med hvede eller raps. Transport foregik mest til vands i kanoer af birkebark, og om vinteren med hundeslæder og snesko. Man boede i tipi eller birkebarkshytte. Det er det eneste sted hvor man finder indianere til hest (efter at disse dyr var kommet til Nordamerika med spanierne) og med fjerprydelser.

På Nordvestkysten, og kun der, finder vi de traditionelle totempæle. Her boede man i solide træhuse. Her bor folk som Haida, Haisla og Bella Coola. De lever især af havets ressourcer, blandt andet forskellige arter af laks. De var (er) også eksperter på vandet med træbåde.

Plateau-området var forbundet med Nordvestkysten. Også her levede man af fiskeri, mest laks, og vilde frugter. Traditionelt gravede man her huler og dækkede dem til med grene, træ eller stof.

Religion

I Europa har man et billede af indianerne som naturfolk med deres egen religion i harmoni med natur og medmennesker. Med få undtagelser er indianere i virkeligheden forskellige slags kristne, og de har været det i lang tid. På reservatet hvor jeg boede, med 2000 indbyggere, var der 14 forskellige kirker. Pinsekirken breder sig hurtigt.

Der er også en del indianere – et mindretal – der følger traditionelle religioner, hvor man fx efterlader et tobaksoffer for et dyr man har dræbt for at spise det, eller man beder inden man går på jagt. Man holder soldans (som i årevis var forbudt af kristne missionærer), peyoteceremonier og svedehytteceremonier. Så vidt jeg ved er der ikke mere nogen der laver "shaking tent"-ceremonier, hvor forfædrenes gengangere kommer på besøg.

I den indianske filosofi kan man godt have flere religioner: det er jo den samme Gud vi beder til, siger man. Dem der går mest aktivt i svedehytte, er også dem der kommer i kirken om søndagen. Måske endda i to forskellige trosretningers kirker.

Det moderne indianerliv

I dag er der ikke store forskelle i livsstil mellem indianere og ikke-indianere. Alle bor i hus og ikke i tipi. Alle har indtægt fra job eller overførsel. Alle køber en stor del af deres mad i supermarkedet, kun en mindre del kommer fra jagt. Både hvide og indianske børn går i skole. Begge grupper leder efter et job bagefter. Alle køber deres tøj i butikker eller via postordre/internettet. Stort set alle familier har en bil.

Langt de fleste indianergrupper i Canada har et reservat. Man skal ikke forestille sig en dyrehave eller et afspærret område. Nej, der er intet hegn omkring, ingen vogter ved en port – der er ingen port. Enhver kan komme ind og tage ud af reservatet som man vil. Blot er det ikke tilladt for ikke-indianere at bosætte sig der, mens indianere godt må bosætte sig hvor de vil: på en bondegård eller inde i byen. Men de fleste indianere bor nok uden for byerne. Hvis man bor på et reservat, har man (med få undtagelser) ikke ejendomsret over sit hus, og det betyder at man aldrig kan få et lån med huset som sikkerhed.

Der er også andre vigtige forskelle mellem "hvide" og "indianere". Indianere har ofte arvet et syn på livet fra deres fofædre, som har forskellige konsekvenser. Familien er meget vigtig, og det forventes at man støtter sine familiemedlemmer, og

To Innu-indianere i Labrador på jagt efter kød og anden mad (Foto: Peter Bakker)

det er vigtigere end alt andet. Traditionelt deler man alt. I gamle dage kunne det være kødet af et dyr man havde fanget, nu kan det være for eksempel være en gevinst i bingo. Men også jobbene på reservatet. Der er næsten ingen jobs på reservaterne, og det betyder at de fleste er arbejdsløse. Der er et begrænset antal jobs i reservatets administration, på reservatskolen og i de lokale butikker. På reservatet presser familier regelmæssigt høvdinge til at give jobs til nære familiemedlemmer, sådan som man traditionelt er forpligtet til, men som folk udefra ville se som nepotisme.

Meget af de forskellige oprindelige kulturer er forsvundet, især den materielle del. Langt de fleste indianere blev i sin tid tvunget at tilbringe deres tid på kostskole. langt væk fra familien, hvor deres sprog var forbudt og kontakt med forældrene minimal. Det har selvfølgelig traumatiseret både forældre og børn. Canada har sagt undskyld for denne politik, som man mente ville give indianerne de samme muligheder som europæerne.

Uden for reservaterne er der en del diskrimination, som gør det svært at få et job. Og hvis mormor er syg, er det

vigtigere at være hos hende end på jobbet. Det er lidt trist at diskriminationen også fortsætter hos politiet. Der har været en del sager med forsvundne indianere, mest kvinder, som politiet har nægtet at undersøge. Politibetjente har selv været involveret i drabssager: De har smidt påvirkede indianere uden tilstrækkeligt tøj bevidstløse uden for byen i 30 graders frost, hvor de frøs ihjel. Amnesty International støtter "Stolen Sisters"-projektet, for at finde ud af hvor 500 forsvundne indianske kvinder er blevet af.

Fra et indianerresevat (Cree) i Saskatchewan (Foto: Peter Bakker)

Livet er en del fattigere på reservaterne. Mens alle huse uden for reservaterne, også isolerede bondegårde, har haft vand i mange år, er der stadig huse på reservaterne hvor man ikke har det. Sundhedstilstanden er dårligere, og indianere dør også tidligere end ikke-indianere. Kedsomhed og mangel på fremtidsudsigter fører også til større forbrug af euforiserende stoffer, selvmord og vold. Regeringen prøver på alle niveauer at forbedre livsvilkårene, og det går fremad.

Mens man i Danmark både prøver at undgå at vise glade og triste følelser, så er livet i reservaterne afvekslende, både elendigt og sjovt. Man driller også hinanden på en humoristisk måde. Der er en dejlig form for humor, hvor indianerne selv (og ikke andre, som jyder, århusianere eller molboer hos os) er ofre for vittighederne. Her er et eksempel:

Der var engang en indianer der gik på jagt i skoven for at finde mad til sin familie. Han havde aldrig været i kontakt med det moderne samfund. Så fandt han et spejl, men han vidste ikke hvad det var. Han kiggede i spejlet og råbte: "Nejj! Jeg har fundet et billede af min elskede bror som er død! Det tager jeg med hjem!" Så kom han hjem og viste sin kone det og holdt spejlet op for hende: "Se, min kone, jeg har fundet dette billede af den jeg elsker." Konen kiggede i spejlet og blev vred. Hun tog spejlet, gik hen til sin mor og viste hende det: "Se, mor, min mand har fundet en anden kvinde!" Moderen kiggede i spejlet og sagde: "Forfærdeligt! Sikke en grim kvinde!"

Læs mere:

Olive P. Dickason. 2008. *Canada's First Nations – A History of Founding Peoples from Earliest Times*. New York. Oxford University Press. [4e udgave]

William C. Sturtevant (ed.). <u>Handbook of North American Indians</u>. Washington: Smithsonian Institution (om både USA og Canada). 20 planlagte bind.

Peter Bakker

Lektor i lingvistik, Aarhus Universitet President, <u>Nordic Association for Canadian Studies</u>

(En tidligere version af artiklen blev publiceret i Anglofiles 162, November 2011. Pp. 55-63.)

Læs også:

- Mi'kmaq og deres forsvundne skrift Det er ikke ret kendt at Mi'kmaq-indianerne havde deres eget skriftsystem.
 Nogle tegn er klart inspireret af europæiske bogstaver (men med en helt anden udtaleværdi), eller de er kristne symboler...
- En indfødt canadisk skrift: indiansk og inuktitut stavelsesskrift I Canada bruges der en unik skrift til nogle
 indianersprog og inuitsprog. Der er flere teorier om hvor den kommer fra. Der er trykt over 100 bøger med denne
 skriftart....
- 3. Indiansk prærietegnsprog i Nordamerika Et af de bedre kendte fakta om nordamerikanske indianere, også i Europa, er at de brugte et tegnsprog for at kommunikere med hinanden. Men lige så kendt sprogets eksistens er,...
- 4. <u>Innu-sproget i Canada og deres musik, litteratur og poesi</u> Selvom Innu har været i kontakt med europæere i næsten 500 år, er deres sprog i forholdsvis god behold. Især ved Atlanterhavskysten taler alle Innu, og mindre børn er ofte...

Tagget med: algonkin, Amerika, assiniboine, athabaskisk, Beothuk, Canada, cree, Diitidaht, eskimoisk, Haida, indianere, indianersprog, innu, irokesisk, Kutenai, Mohawk, Nordamerika, penutisk, salish, Sioux, Wakashan

1 kommentar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.

© 2016 SPROGMUSEET • Kører på WordPress. Tema baseret på Mimbo